

Kyseessä on tärkeä julkaisu. Jos joku on kiinnostunut riippumattomasta paikallisradio- tai kaapeli-tv-toiminnasta niin tässäpä kirja, joka on täynnä **ideoita**. Ja juuri ideoita tarvitsee sellainen paikallisradio tai kaapeli-tv, joka ei saa valtion lupamaksurahoja tai paikallisten kauppiaitten mainosmarkkoja.

Gronowin toimittaman teoksen perusajatus on se, että virallisten kaupallisten ohjelmamarkkinoitten ulkopuolella on yllättävän laajaa halua ja resursseja radio- ja tv-ohjelmien tekoon. Ja vastaavasti ohjelmista on pulaa, kun kaikenlaisten kanavien määrä kasvaa. Teoksen kirjoittajat korostavat, että uudella tekniikalla on myös myönteisiä vaikutuksia. Uutta tekniikkaa ei siis tule nähdä koneensärkiöitten tapaan vain mörkönä. Tärkein myönteinen puoli on kustannusten lasku. Esimerkiksi jollekin järjestölle saattaa olla edullisempaa lähettää ohjelmaa paikallisradion kautta kuin postiittaa jäsenkirje tai painattaa joka kotiin levitettävä lehti. Juuri tähän ajatukseen perustuu esimerkiksi ei-kaupallisen Helsingin Lähiradion toiminta. Se vuokraa lähetyksia erilaisille järjestöille, käytännössä omakustannushintaan.

Hieman samaan tapaan toimii Radio Iniö Turun saaristossa. Sen omistaa Iniön kunta. Asema lähettää päivän mittaan uusintana vajaan puolen tunnin mittaista nauhoitettua tiedotusohjelmaa, jossa on sekä kunnan että sen asukkaitten viestejä toisilleen. Radion merkitys on myönteinen, erityisesti kelirikkoaikana. Radio Iniöllä menee hyvin. Tulossa on taajuuden vaihto ja lähetyksen korotus.

Televisiota on totuttu pitämään kalliina viestimenä. Siksi on vaikea uskoa, että valtion tai kaupallisten tv-yhtiöitten ulkopuolella voisi olla eloa. Kuitenkin Suomesakin on yllättävän laajaa paikallista kaapeli-tv-toimintaa. Erityisen vilkasta tämä toiminta on ruotsinkielisellä Pohjanmaalla, missä jopa aivan pienissä kunnissa saattaa olla paikallisia kaapeli-tv-lähetyksiä.

Pienessä Laitilan kaupungissa on jo pitkään toiminut kaapeli-tv, joka toimeliaisuudellaan saattaa häpeään monet alan suuret puhtaasti kaupalliset yrittäjät. Gronowin kirjan kirjoittajat esittelevät myös vastaavaa televiisioimintaa Yhdysvalloissa. Samoin valotetaan ei-kaupallista lähiradiotoimintaa Ruotsissa ja Tanskassa. Tätä lukiessa tuli mieleen, että kunpa eräät ministerit ja poliitikot olisivat lukeneet tämän kirjan ja Tampereen yliopiston paikallisradiotutkimuksen ennen kuin lähdettiin suoraan kaupallisen radiotoiminnan tielle. Mutta Suomen viestintäpolitiikkahan onkin vähän kuin Ugandan sisäpolitiikka: ensin hutkitaan ja sitten vasta tutkitaan, että mitä oikein tapahtui...

Gronowin teoksessa on kuitenkin pulmansa. Siinä ei ehkä riittävästi nosteta esille ei-kaupallisen radio- ja tv-toiminnan ongelmia. Teoksessa ehkä hieman ihannoidaan näitä "kansalaisviestimiä". Niiden perusongelmia lienee kaksi. Mitä tapahtuu, kun innostus ja ideat lopahtavat? Entä onko eduksi, että ammattitaidottomat harrastelijat päästetään mikrofonien ja tv-kameroitten ää-

reen? Intoa voi olla, mutta eikö ohjelmilta pitäisi vaatia journalistista ammattitaitoa? Esimerkiksi Ruotsissa on lähiradioissa havaittu, että joidenkin järjestöjen halu tehdä radio-ohjelmia voi lopahtaa jopa muutaman ensimmäisen kuukauden jälkeen. Entä kun toimintaa pitää ylläpitää vuodesta toiseen? Sekä Ruotsissa että Tanskassa on osa kuulijakunnasta ärtynyt ammattitaidottomien harrastelijoiden tekemistä ohjelmista.

Näitä ongelmia ei kirjassa käsitellä riittävästi, vaikka Suomestakin olisi löytynyt päteviä kirjoittajia. Pääasia kuitenkin on, että tämä kirja on saatu aikaan. Ja toivotavasti maamme viestintäpoliitikot ottaisivat siitä voimaa oppia — esimerkiksi Tanskan mallin mukaisesti. Siellä ei radiossa ole mainontaa, ja viimeksi sanomalehdille alkuvaiheessa myönnetty ei-kaupalliset paikallisradioluvat otettiin pois ja annettiin erilaisille kansalaisjärjestöille. Suomessakin tälle olisi perusteita, sillä esim. Tampereen yliopiston paikallisradiotutkimuksen mukaan vain 2 % vastaajista haluaisi paikallisten lehtien omistavan paikallisradion. Nyt lupia kuitenkin koko ajan myönnetään lehdille — vastoin kansalaismielipidettä.

Jorma Mäntylä

Ruususu ja miehenalku

ISOSUINEN NAINEN. Tutkielmia naisesta ja kielestä. Lea Laitinen (toim.). Yliopistopaino, Helsinki 1988.

Isosuinen nainen on Helsingin Tutkijanaisten kielitieteen piirin kirjoittama, noin parisenkymmentä artikkelia käsittävä kirja. Alun perin kirjoittajien tarkoituksena oli esitellä lähinnä anglosaksista kielen tutkimusta, mutta kirjasta kehkeytyikin pääasiassa suomen kieleen kohdistuva pienten empiiristen tutkimusten kokoelma.

Kieltä kirjoittajat ovat tutkineet niin lehdistössä, kaukokirjallisuudessa kuin sanakirjoissakin. Myös puhuttu kieli ja suomen kielen synnytyksen prosessi ovat tarkastelun kohteina — ja tietenkin naisnäkökulmasta.

Tiedotusopin näkökulmasta mielenkiintoisimpia ja käyttökelpoisimpia artikkeleita ovat ehkä lehdistöön kohdistuneet tutkimukset. Helena Rautela on tutkinut sukupuolen ilmaisemista sukupuolineutraalilta vaikuttavassa äidinkielessämme. Tutkimusmateriaalina hänellä on ollut mm. **Helsingin Sanomien** syntynyt-ilmoituksia. Rautela on käynyt läpi 285 syntynyt-ilmoitusta elokuusta 1986 toukokuuhun 1987. Rautela havaitsi muun muassa, että jostain syystä vanhemmat Suomessakin, jossa naiset sentään saivat äänioikeuden toisina maailmassa, pitävät tärkeämpänä ilmoittaa pojan kuin tytön syntymästä. Paitsi ilmoitusten määrää, Rautela tutki myös ilmoitusten laatua — ja havaitsi selvän sukupuolijaon tässäkin: Tytöt syntyvät ruususuina ja pojat miehenalkuina.

Rautela tutki myös sukupuolen ilmaismista mainoksissa. Tulos oli, että sukupuoli löytyi niin koneilta, pesuaineilta kuin elintarvikkeiltakin: Paheellisen houkuttelevat suklaakeksit ovat tietenkin tyttöjä ja terveelliset ruisviipaleet poikia.

Marjut Saloniemi on tutkinut, miten naista puhutellaan julkisuudessa. Tutkimuskohteena hänellä oli yksi **Avun**, **Eevan** ja **Suomen Kuvalehden** numero vuodelta 1987. Saloniemi mm. havaitsi, että naisia puhutellaan miehiä useammin "tuttavallisesti" pelkällä etunimellä.

Lea Laitinen on tutkinut keväällä 1987 **Helsingin Sanomien** yleisönosastolla naisten käymää keskustelua äitien työssäkäynnistä. Artikkelissaan Laitinen tarkastelee keskustelijoiden arvioita äideistä. Laitinen pyrkii osoittamaan, millä tavalla tekstin tuottaja välittää tarkoittamansa tulkintatavan lukijalle ns. semanttisten roolien avulla.

Tiedotusoppineiden käyttöön sopivaa tutkimustietoa löytyy epäilemättä myös Liisa Lautamatin artikkelista, joka käsittelee sukupuolten erilaista käyttäytymistä julkisissa neuvottelutilanteissa ja Liisa Tainion vallan käyttöä keskustelussa valottavasta artikkelista.

Isosuisen naisen kirjoittajat ovat tehneet tärkeää peruskartoitusta kirjoittaessaan naisesta ja kielestä. Sääli tietenkin on, että kirja ilmestyy vasta nyt, kun muissa länsimaissa naistutkimusta on kielen parissa tehty jo vuosia. Se, että suomalainen naistutkimus on vielä ilmeisesti lapsenkengissä kielitieteessäkin, näkyy myös **Isosuudessa naisessa**. Yhdessäkin artikkelissa ei keskitytä syvempiin teoreettisiin pohdintoihin, vaan artikkelit ovat pääasiassa empiiristen pikkututkimusten esittelyä. Kirja tosin alkaa lupaavasti Sara Heinämaan esittelyllä naistutkimuksen kieliteorioista, mutta Heinämaan artikkeli tuntuu loppuvan kesken. Sääli, sillä Heinämaan selkeää kirjoitusta vaikeasta aiheesta olisi kyllä lukenut pidempäänkin.

Epäteoreettisuudessaan **Isosuinen nainen** edustaa suurelta osin pikemmin tasa-arvotutkimusta kuin uutta feminististä tutkimusta. Rajoittuvathan artikkelien kysymyksenasettelut usein määrällisiin ja laadullisiin vertailuihin sukupuolten välillä. Siis: mikäli joku ei vielä usko, että nainen on toinen (suomenkin) kielessä, niin tämän kirjan luettuaan se pitäisi kovapäisimmällekkin selvittää. Mutta: tyvestä puuhun.

Tarja Savolainen

Tiedotusoppi = kulttuurisoppi?

MALMBERG, Tarmo. Tiedotusopin rakenne. Acta Universitatis Tamperensis, Ser A, vol 241. Tampere 1988. Yhteenveto 68 s. + artikkeliosia.

Tarmo Malmbergin artikkeliväitöskirja koostuu kaikkiin viidestätoista vuosina 1981-85 julkaistusta artikkelista ja niitä yhteenlasketusta yhteenvedo- tai tiivistelmäosasta. Se edustaa tieteen tutkimusta; tutkimuskohteena siinä on tiedotusoppi tai tarkemmin tiedotusopin rakenne. Tutkimuskohdetta asetettaessa yhteenvedon luvussa 1 tuo rakenne on jaettu kolmeen lohkoon: tietojärjestelmään, tutkimustapaan ja esitystapaan. Kunkin lohkon sisällä on erotettu joukko osakysymyksiä, joihin vastaaminen on Malmbergin mukaan samalla vastaamista "kysymykseen tiedotusopista, sen luonteesta ja rakenteesta" (s. 22). Vastaukset on esitetty yksityiskohtaisemmin artikkeleissa; tiivistelmä niistä esitetään yhteenvedon luvussa 3 ja niitä arvioidaan sen luvussa 4. Yhteenvedon luvussa 2 esitetään kysymyksiä selviteltäessä sovellettujen menettelytapojen metodologiset periaatteet.

Vaikka väitöskirjan nimenomaiseksi kohteeksi on asetettu tiedotusopin rakenteen selvittäminen – tätä nimenomaisuutta korostaa sen otsikkokin – sen tavoite ei kuitenkaan rajoitu tähän vaan tavoitteena on laajemmin kehittää ja perustella sellaista näkemystä tiedotusopista, jota voitaisiin pitää muita adekvaatimpina. Malmbergin mukaan tiedotusoppi on ymmärretty perinteisesti informaatioteorian mukaisesti, tavalla, jonka perustana on käsitys viestinnästä informaation siirtotona tai vaihtona. Tätä kehittyneempänä hän pitää interaktioteoreettiseksi kutsumaansa käsittelemistä, joka perustuu näkemykseen viestinnästä interaktiona. Mutta tätäkin adekvaatimpina hän pitää omaa kulttuurista ymmärtämistapaansa, jota hän kutsuu materialistis-hermeneuttiseksi teoriaksi. Se perustuu käsitykseen, että viestintä on merkityksen artikulaatiota.

Yksi väitöskirjan ongelmista on, että Malmberg on konstruoinut informaatioteorian ja interaktioteorian aika yksiviivaiseen tapaan. Hän väittää yhteenvedossa (s. 32) esimerkiksi, että informaatioteorian perustana olevista näkemyksistä ihmisestä yms. seuraa "teorianmuodostuksen formalistisuus: selityksen kohteena eivät ole viestinnän ja sen eri puolten sisällöllis-erityiset vaan ainoastaan muodollis-yleiset piirteet". Kuitenkin Malmbergin informaatioteoreettiseksi kutsuman ajattelutavan piirissä on kehitelty teoreettisia näkemyksiä, jotka koskevat nimenomaan sisällöllisiä asioita ja joiden on siten vaikea ymmärtää kohdistuvan viestinnän muodollis-yleisiin piirteisiin – esimerkkinä vaikkapa 70-luvun alussa esillä ollut näkemys porvarillisesta hegemoniasta. Tällaiset näkemykset ovat rajautuneet Malmbergin omaksuman näkökulman ulkopuolelle.